

Opomíjené milníky na cestě k udržitelnému rozvoji

P. Nováček: Neglected Milestones on the Way to the Sustainable Development. Život. Prostr., Vol. 41, No. 4, p. 194 – 198, 2007.

Sustainable development was defined back in 1987 in the report by the World Commission on Environment and Development called „Our Common Future“. However, attempts to reconcile needs of economic development with environmental concerns were suggested earlier, i.e. by the World Council of Churches or the Science Council of Canada.

The roots of European civilization are (among others) Judaism and Christianity. Also in the Bible, namely in Genesis, we can find numerous references to human seeking harmony with Nature.

In the 20th century the environmental issues became truly global. Beginning in the second half of the 20th century, individuals, NGOs and countries are increasingly involved in efforts to address the unfavourable trends. The 21st century brings yet new global challenges, e.g. climate change, peak oil, or terrorism. Whether we will be able to address these challenges still remains open. Our most precious resource now is the time that we have to attempt to reverse the contemporary unsustainable trends.

Individuals – outstanding personalities – always play a crucial role in the process of change. In Middle Ages it was Francis of Assisi (today's patron saint of environmentalists) who helped to reform the church and called all of creation – human neighbours, all living creatures and even the Sun and Moon his brothers and sisters. At the end of the 20th century in former Czechoslovakia there was a personality of similar qualities – the former Minister of the Environment Josef Vavroušek. The life paths of these two men were different but at the same time similar in many aspects. They both kept up the hope in their hearts, which gave them strength to do their best. They can both be our inspiration for life in the 21st century.

Co je udržitelný rozvoj?

Udržitelný rozvoj byl definován ve zprávě Světové komise pro životní prostředí a rozvoj *Naše společná budoucnost*, publikované r. 1987. Tato definice je dnes notoricky známá: „Udržitelný rozvoj je takový rozvoj, který uspokojuje potřeby současnosti bez ohrožení možnosti budoucích generací uspokojovat své vlastní potřeby. ... V nejšířším smyslu je strategie udržitelného rozvoje zaměřená na prosazování harmonie mezi lidskými bytostmi a mezi lidstvem a přírodou.“

Nejedná se však o první pokus formulovat dlouhodobě udržitelný způsob pobývání lidí na této planetě

a podle mého názoru ani o zvlášť propracovanou definici. O dvanáct let dříve Světová rada církví (*World Council of Churches*) vyhlásila na svém zasedání v Nairobi: „Nezbytností v každé společnosti je zajištění harmonie mezi osobní svobodou a sociální odpovědností. Je také nutné uznat, že ekonomický růst je prostředek, ne naplnění smyslu. Světová rada volá po participačním rozhodování prostřednictvím vhodnějších institucionálních struktur a po změně cílů rozvinutých zemí, zvláště s ohledem na spotřebu. Musí být specifikovány minimální lidské potřeby a rozvoj musí být hodnocen ne v termínech rostoucího hrubého národního produktu, ale v termínech kvality života a sociální spravedlnosti. ... Před lidstvem nyní stojí od-

povědnost provést nenásilný přechod k setrvalé globální společnosti, ve které věda a technika budou pomáhat dosažení základních fyzických a duchovních potřeb lidí, minimalizace lidského utrpení a vytvoření životního prostředí, které napomůže důstojné kvalitě života všech lidí“ (Lazslo, Biermann, 1977).

V téže době, r. 1975, také Vědecká rada Kanady (*The Science Council of Canada*) vyhlásila: „Jestliže existuje prvořadá záležitost, která by podle Vědecké rady Kanady měla určovat orientaci vědecké politiky v nadcházejícím desetiletí, měl by to být podstatný odklon od dnešní konzumní společnosti, zvláště ve smyslu, jak jej chápeme v industrializovaném světě, směrem k tomu, co nazýváme setrvalou společností (*conserver society*)“ (Lazslo, Biermann, 1977).

Mluví se zde o „*conserver society*“, nikoliv o „udržitelné společnosti“. Ale dříve narození si jistě pamatují, že také čeština a slovenština zápasily s překladem anglického *sustainable society* a *sustainable development*. Nejdříve se pro *sustainable* používal výraz „setrvalý“, teprve později se ustálilo označení „udržitelný“. A dodnes, myslím, neskončily spory o to, jestli „trvale udržitelný“, „dlouhodobě udržitelný“, nebo jen „udržitelný“ a zda-li tím „udržitelným“ má být „rozvoj“, „růst“, „způsob života“ apod.

Takže např. Josef Vavroušek, jehož definici považuji za zdařilou, byť mezinárodně neznámou, prosazoval udržitelný způsob života: „*Trvale udržitelný rozvoj, resp. trvale udržitelný způsob života má usilovat o ideály humanismu a harmonie vztahů mezi člověkem a přírodou. Je to způsob života, který hledá rovnováhu mezi svobodami a právy každého jedince a jeho odpovědností vůči jiným lidem a přírodě jako celku, a to včetně odpovědnosti vůči budoucím generacím*“ (Vavroušek, 1993).

Slovenský autor Jan Topercer mladší definoval (1996) udržitelný rozvoj jako „*cílený proces změn v chování lidské společnosti k sobě samé i ke svému okolí (krajině a jejím zdrojům), směřující ke zvyšování současného i budoucího potenciálu uspokojování potřeb lidí a příslušníků fauny, s ohledem na možnosti (limity) krajiny a jejích zdrojů.*“ Tato definice vyznívá více biocentricky (právo na uspokojování potřeb je přiznáno nejen lidem, ale i jiným živým bytostem) a pozitivněji – důraz se klade na zvyšování současného i budoucího potenciálu uspokojování potřeb, nejen na zajištění současných a pouhé „neohrožení“ potřeb budoucích generací.

Lekce z historie

Podívejme se nyní trochu do historie, můžeme-li v dávno minulých dobách vysledovat nějaké stopy usilování o „udržitelnost“, i když tento pojem naši předkové, samozřejmě, nepoužívali. Žijeme v evropském prostoru a evropská civilizace vyrůstá (kromě jiného)

z kořenů židovství a křesťanství, základním pilířem jejich víry je Slovo Boží, Bible. Nahlédněme alespoň letmo do této „knihy knih“, do Starého zákona, který je oběma konfesím společný.

Fascinující je už počátek života: „*Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi. Země byla pustá a prázdná a nad propastnou tmou byla tma. Ale nad vodami vznášel se duch Boží*“ (Gn 1, 1 – 2). Pak Bůh tvoří postupně rostliny a živočichy, nakonec člověka, „*aby byl naším obrazem, podle naší podoby*“ (Gn 1, 26).

Vznik života je pro nás stále záhadou. Znamý je pokus Stanley Millera, který r. 1952 napodobil podmínky v praatmosféře ve své laboratoři (naplnil skleněnou karafu metanem, oxidem uhličitým a dalšími anorganickými látkami a vystavil je elektrickým výbojům) a po několika dnech se mu v tomto prostředí objevily aminokyseliny, základní stavební jednotky bílkovin. Problém je, že od té doby jsme prakticky nepokročili. Možná nejsme na špatné stopě, jen nemáme to, co měla evoluce k dispozici – čas. Hodně času, stamilióny let. Takže si můžeme povzdychnout se žalostivostí: „*Nad mé chápání jsou tyto divy, jsou nedostupné, nestačím na to*“ (Ž 139, 6).

Hodně se diskutuje o známém výroku ze Starého zákona: „*Plodte se a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte nad mořskými rybami, nad nebeským ptactvem, nad vším živým, co se na zemi hýbe*“ (Gn 1, 27 – 28). Dnes se tento výrok nejčastěji chápe jako výzva ke správcovství. Lidé mají Zemi obhospodářovat a mohou ji proměnit v poušť, nebo v kvetoucí zahradu. Ale nejsou odpovědní sami sobě, jsou jako hospodáři odpovědní svému Stvořiteli. Nicméně, v 60. a 70. letech byl tento citát mezi ekofilozofy zdrojem mnoha rozepří a rozmanitých interpretací.

Zastavme se u dalšího notoricky známého výroku: „*Z každého stromu zahrady smíš jíst. Ze stromu poznání dobrého a zlého však nejez. V den, kdy bys z něho pojeď, propadneš smrti*“ (Gn 2, 16 – 17). Ze stromu poznání jsme jedli a máme svobodnou vůli nejen poznávat, ale také konat dobré i zlé. A ten problém se vyhocuje a nabývá na intenzitě. Naší odvěkou touhou je tento ortel „propadneš smrti“ zlomit. Vždyť i pojem „trvale udržitelný život“ tuto touhu v sobě nese. Zdá se, jako by tento náš sen začínal dostávat reálné obrysy. Díky pokrokům v medicíně se délka života prodlužuje, díky biotechnologiím a informačním technologiím se možná jednou budeme moci stát „nesmrtelnými“. Naše těla se budou moci opravovat, tělesné orgány nahrazovat a vědomí bude díky symbióze lidského těla s počítači přecházet do „kyberprostoru“.

Připusťme na chvíli, že by se to opravdu mohlo stát. Nebude to naše prokletí, místo vysvobození? Neztratíme odvahu nelpět na tomto životě v naději, že „na druhém břehu“ nás čeká lepší pokračování? Pro dítě



Plenárne vystúpenie Josefa Vavrouška, vedúceho československej delegácie na Summite Zeme v Riu de Janeiro. Foto: M. Huba

v matčině lůně by také nebylo vítězstvím, kdyby přišlo na způsob, jak se vyhnout cestě do nejistoty – porodu, a zůstat v těle matky napořád.

Na výrok o poznání dobrého a zlého je tedy možné navázat varovným: „Nechal jsem je tedy být s tím zarputilým srdcem, ať si jdou za svými plány“ (Ž 81, 13). A pak je tu ještě další poučný výrok: „Země jim však nevynášela tolik, aby mohli sídlit pospolu, a jejich jmění bylo tak značné, že nemohli sídlit pohromadě. Proto došlo k rozepři mezi pastýři stáda Abrahama a pastýři stáda Lotova. Tehdy v zemi sídlili Kenaanci a Perizejci. Tu řekl Abram Lotovi: „Ať nejsou rozepře mezi mnou a tebou a mezi pastýři mými a tvými, vždyť jsme muži bratři. Zdalipak není před tebou celá země? Odděl se prosím ode mne. Dáš-li se nalevo, já se dám napravo. Dáš-li se ty napravo, já se dám nalevo“ (Gn 13, 6 – 9).

Tato historie se vlastně stále opakuje, ať jde o kočovné pastevece, zemědělce, lidi průmyslové éry nebo dnešní postindustriální společnosti. Stejně jako v dobách Abrahamových, také my se chceme zajistit, hromadit jmění, mít se dobře. Jen kulisy se mění a nabývají na velikosti. Abraham s Lotem museli rozdělit svá stáda a putovat každý jinam. Otázka je, jak respektovat únosnou kapacitu prostředí v situaci, kdy světový ekonomický produkt přesahuje šedesát tisíc miliard dolarů.

Pokud bychom měli najít v evropských (a křesťanských) dějinách příklad člověka, který se snažil „udržitelnost“ či soulad mezi člověkem a vším stvořením radikálně naplňovat, byl by to bezesporu patron ekologů, sv. František z Assisi.

Ke konci 12. století se objevilo dítě, kterému se téměř podařilo, že zvítězil ideál. Svatý František žil v době, která je v mnohém podobná té naší. Jestliže dnes je řada globálních trendů dlouhodobě neudržitelných, tehdy to

byla církev, která byla neobyčejně prohnílá. František však proti církvi nebojoval vzpourou, ale usiloval o obrodu pokorou. To je opravdu na hranici bláznovství. Není to přístup slabocha, naopak, vyžaduje to obrovskou vnitřní sílu. Přesto se zdálo, že jeho ideály a nároky byly příliš bláznivé pro reálný svět. Po osmi stoletích víme, že tomu tak není a sv. František je jedním z pilířů, na kterých se obrodila církev a který inspiroval vývoj a směřování evropské civilizace.

Mělo to být báječné 20. století

Učiňme nyní veliký skok v čase a přesuňme se do 20. století. Začínalo tak slibně. Podle historika Jaroslava Horejska (1994) „byla v průběhu 19. století vytvořena představa, že člověk může všechno, smí všechno a dokáže všechno. Když k tomu přidáme skutečnost, že (zvláště z hlediska Evropy) se nejméně 20 – 30 let v jednotlivých zemích neválčilo a na konci 19. století se konflikty přenesly do jiných světadílů, pak pochopíme, že koncem 90. let 19. století lidé, naplnění pýchou současníků úspěchů 19. století, očekávali, že 20. století bude rájem, do kterého vědou a technikou vybavené lidstvo hrdě vstoupí a bude v něm žít v blahobytu a poklidu.“

Toto očekávání se nevyplnilo. Jakýmsi symbolem omezené moci člověka, navzdory všem výtěžkům vědy a techniky, snad mohlo být potopení nepotopitelného Titaniku na jeho první plavbě přes Atlantik r. 1912. O pouhé dva roky později však přišlo něco mnohem horšího – v civilizované Evropě se rozhořela první světová válka, která přinesla masové zabíjení neutušeného rozsahu. Následoval nástup bolševismu v Rusku, celosvětová hospodářská krize, nástup fašismu v Německu, druhá světová válka a poté dlouhá, naštěstí jen „studená“ válka s neustále narůstajícím arzenálem jaderných zbraní. Je to zázrak, že ve druhé polovině 20. století válka „studená“ nepřerostla ve válku „horkou“. Ale ve stínu této jistě nejzávažnější hrozby rašily zárodky dalších problémů a výzev, především globální environmentální problémy, chudoba a narůstající disproporce v rozdělení bohatství mezi zeměmi i uvnitř jednotlivých zemí, a také přelidnění v některých regionech planety. A v poslední době též terorismus, ropný zlom a klimatické změny. Úděl člověka je stále stejný – čelit těmto výzvám, jak nejlépe dovede a může. Jen kulisy se mění.

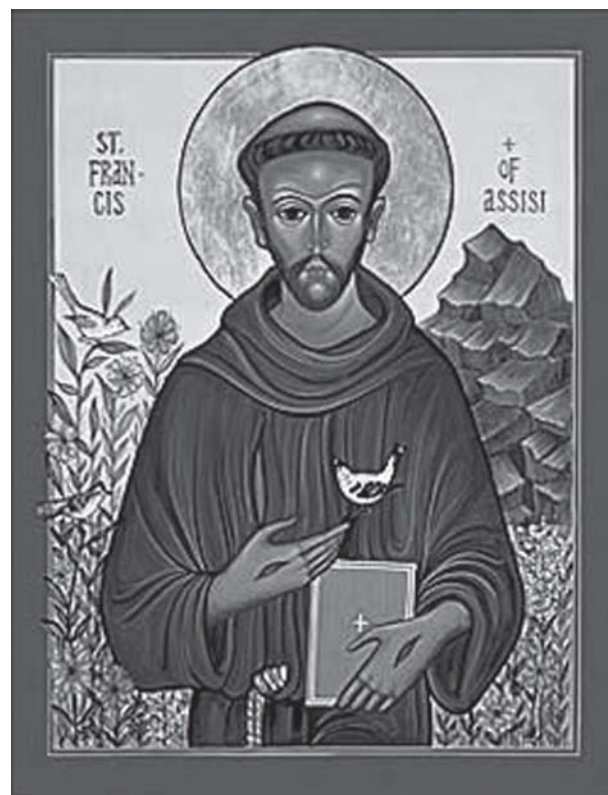
Vraťme se ještě jednou krátce do středověku, do doby sv. Františka. Julien Green, jeho životopisec, píše, že reforma církve byl úkol tak naléhavý, že nesnesl žádného odkladu. „Listina zlořádů byla dlouhá. Prostituce a zhýralost, sexuální život zahrnující téměř všechny známé varianty, je všedním pozadím. Ale na počátku nesčetných nepřístojností stojí bezuzdná potřeba přepychu a vybrané stravy, která zasáhla stejně klérus jako laiky.

Opilství je běžné. Slavnosti a hostiny, zvrhající se v hýření, prostopášné spolky, kde vystupovali žongléři s perverzními šansony, erotickými tanci a písněmi, které pronikaly až do kostelů. Záliba v krásném oblékání a vzácných látkách polyklala bláznivé sumy. Mše byly špatně slouženy, zkracovány, odbreptávány, mravy prapodivné. Bylo třeba peněz a ještě více peněz na pořádání slavností. Úplatnost působila svou obvyklou spoušť v úřadech..."

Podobnými slovy by se dal popsat i dnešní konzumní styl života a jeho důsledky. Na rozdíl od přelomu 12. a 13. století však je ohroženo životní prostředí člověka doslova v globálním rozsahu a v nejšířším slova smyslu. Každý tlak, naštěstí, budí protitlak. A tak už v 19. století si ohrožení přírody všimají někteří osvícení jedinci, poté spolky lidí. Od konce 19. století přebírá část odpovědnosti za ochranu přírody a prostředí stát (r. 1872 byl vyhlášen první národní park na světě – Yellowstone). Lety člověka do vesmíru v 60. letech 20. století a pohled „shora“ nás vedou k uvědomění, jak je planeta Země malá a biosféra křehká. V téže době napsala Rachel Carsonová knížku *Umlčené jaro* (1963), která varuje před stále silnější chemizací a zamořením prostředí. Vzbudila velký ohlas a jedním z důsledků je pořádání *Dne Země* 22. dubna, od r. 1970 až dodnes. Vágní koncept péče o prostředí je přetaven ve velmi konkrétní, byť jen jednodenní akci.

V r. 1972 se konala ve Stockholmu první konference OSN o životním prostředí, na které Indíra Gándhiová pronesla památnou větu: „*Naším největším znečištěním je chudoba.*“ V témže roce vyšly slavné *Limity růstu* Donelly a Denise Meadowsových a Jorgena Randerse (1972), které razantně upozornily na prostou, ale mocnými tohoto světa opomíjenou věc – v prostorově ohraničeném systému, jakým je biosféra (nebo životní prostředí člověka, chcete-li), není možný nekonečný růst (populace, spotřeby energie, surovin, produkce odpadů, atd.). Exponenciální růst není v takovém systému dlouhodobě udržitelný a dříve či později narazíme na limity růstu. Jde o to, vyrovnáme-li se s tím evolučně (řízeně), nebo revolučně (chaoticky).

R. 1987 byla po čtyřech letech práce komise OSN pod vedením Gro Harlem Brundtlandové publikována zpráva *Naše společná budoucnost*, která se pokouší usmířit potřebu ekonomického rozvoje (především v méně rozvinutých regionech) s potřebou chránit životní prostředí. Byl definován „udržitelný rozvoj“, který se v první polovině 90. let stal hitem. R. 1992 se v Riu de Janeiro konala do té doby největší konference v dějinách lidstva a 178 států se tam proklamativně přihlásilo k udržitelnému rozvoji. Převládá mírný optimismus, zřejmě to byly ještě dozvuky radosti nad pádem bipolárního rozdělení světa. O deset let později se v Johannesburgu konal Světový summit o udržitelném rozvoji, který se soustředil ani ne tak na preciznější formulování udrži-



telného rozvoje, jako na prosazování takového způsobu rozvoje. A výsledky jsou tristní.

Dva roky před Johannesburgem byly v New Yorku na Miléniovém summitu OSN přijaty ambiciózní Rozvojové cíle tisíciletí. Dnes jsme v poločase a je zřejmé, že většina cílů do stanoveného r. 2015 splněna nebude.

Neznamená to však, že tyto neúspěchy by nás měly zlomit, že bychom měli rezignovat. Z morálního hnojiště v dobách Františkových se postupně zrodila nová společnost a stejně tak z dnešních problémů a výzev vzejde nová naděje. Dnes je to však, jak by řekl zesnulý Josef Vavroušek, závod s časem. Čas, který máme k dispozici je dost možná tím nejvzácnějším a nejvíce nedostatkovým zdrojem.

Role osobnosti při směřování k udržitelnosti

Zmínil jsem Josefa Vavrouška, kterého většina ekologů a environmentalistů dobře znala, ať už osobně, nebo zprostředkovaně, z jeho publikační činnosti. Milníky na cestě k dlouhodobé udržitelnosti mohou být události, ale také, a možná především, lidé. Osobnosti, které mohou změnit směr vývoje, i když to tak během jejich života nevypadá. Kdysi mne inspiroval rozhovor s Josefem Vavrouškem v sobotní

příloze Lidových novin, nazvaný *Vavroušek z Assisi* k poněkud troufalému srovnání těchto dvou mužů (Nováček, 1998).

Dělí je od sebe téměř osm století a v mnohém se liší. Svätý František byl „blázen Boží“, Josef Vavroušek byl racionální člověk. Sv. František odmítal pro sebe vzdělání a nechtěl znát víc, než několik Kristových slov, Josef Vavroušek byl vystudovaný strojní inženýr, pak vědec zabývající se teorií systémů, aplikující posléze své znalosti a poznatky v oblasti životního prostředí. Josef Vavroušek byl ministrem federální vlády, sv. František by se obdobnému postavení ve světské instituci nebo církvi velkým obloukem vyhnul.

Měli však řadu věcí společných nebo podobných. Josef Vavroušek byl pro řadu dravých a úspěšných jedinců nejspíš také tak trochu blázen. Například proto, že post ministra nijak nevyužil pro osobní prospěch. Byl skromný a propagoval uvědomělou skromnost. Svätý František žil ze svými bratry v naprosté chudobě a materiální nezajištěnosti.

Sv. František viděl žalostný stav církve, a přesto z něj vyzařoval pokoj. Josef Vavroušek si byl velmi dobře vědom globálních i místních problémů životního prostředí i řady dalších negativních společenských trendů. Neměl vědomou oporu v Bohu, sílu čerpal z pobytů v přírodě a na horách, které miloval. Přesto ti, kdo jej znali, potvrdí, že z něj vyzařovala tichá radost a přirozená autorita. Tu měl i sv. František už od dětství, přestože byl fyzicky slabý.

Sv. František vedl do pětadvaceti let velmi rozmařilý život, který činí životopiscům potíže. Pak však byl zasažen Boží milostí „jako bleskem“ a od té chvíle byla ctižádost, peníze, moc, zábava už jenom samá prázdnota. Existovalo pouze to, co je nesdělitelné.

Josef Vavroušek takovým bouřlivým vývojem neprošel. Nebyl jistě mužem bez chyb a slabostí, ale požitkář nikdy nebyl, spíš od mládí romantická duše, hledající ve světě ideály pravdy a přátelství. Ve třiatdvaceti letech spoluorganizoval studentskou expedici Lambaréne, která vezla do nemocnice v Gabunu, založené Albertem Schweitzerem, zásilku léků jako dar. Devítiměsíční africká zkušenost jej ovlivnila na celý život a prohloubila v něm smysl pro solidaritu s chudými a neprivilegovanými občany této planety.

Žije-li člověk pro ideál, může se pokusit o všechno. Svätý František byl dost velký blázen na to, aby se pokusil obrátit na víru sultána, Josef Vavroušek byl dostatečně velký blázen na to, aby r. 1992 na Konferenci OSN o životním prostředí a rozvoji přednesl svoji vizi reformy Organizace spojených národů.

Sv. František zemřel šestačtyřicetiletý, vysílený nemocí, odříkáním a životem v chudobě. Josef Vavroušek nejprve málem přišel o život na Pamíru, nakonec

se mu v padesáti letech staly milované hory osudnými. Po smrti sv. Františka se zdálo, že jeho poselství je příliš radikální a že řeholní řád získá s nástupcem Eliášem jiný směr. Dnes víme, že osm století nic neubralo na síle jeho odkazu. Josef Vavroušek zemřel před dvanácti lety a nikdo netuší, co bude za několik desetiletí, neřku-li století. Zdá se, že odešel nesmyslně brzy, na vrcholu sil, uznáván v naší zemi i mezinárodně jako velká autorita a osobnost mezi ekology i mezi veřejností. Ale kdo ví, třeba v tom určitý smysl je, jen my jej nejsme schopni vidět a neumíme pochopit.

Sv. František a Josef Vavroušek žili v odlišné době, v odlišných podmínkách a jejich osudy i poslání byly odlišné. Neumím a nechci srovnávat jejich význam a velikost. Oni dva toho především nemají zapotřebí. Oba zřetelně vnímali bídu světa a jeho ohrožení, přesto si v srdci zachovali naději. Ta jim dala sílu jednat, jak nejlépe uměli.

Františka z Assisi a Josefa Vavrouška dělí od sebe osm století. Oba se stali velkými osobnostmi, milníky na cestě k udržitelnému způsobu života. Oba dva jsou naší inspirací pro život ve 21. století.

Literatura

- Carson, R.: *The Silent Spring*. London : Hamish Hamilton, 1963.
- Green, J.: *Bratr František*. Brno : Cesta, 1992.
- Horejšek, J.: *Historické mezníky jako indikátory vývoje lidské společnosti*. In: Tillich, J., Nováček, P. (eds.): *Lidské společnosti na prahu 21. století. Sborník přednášek*. Olomouc : Ediční středisko Univerzity Palackého, 1994.
- Lazslo, E., Biermann, J.: *Goals for Mankind. A Report to the Club of Rome on the New Horizons of a Global Community*. New York : Dutton, 1977.
- Meadows, D., H., Meadows, D., L., Randers, J.: *The Limits to Growth*. Universe Books. New York : A Potomac Associates Book, 1972.
- Nováček, P.: *Chváli Tě sestra Země*. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1998.
- Topercer, J.: *Trvale udržitelný rozvoj – náčrt teoretického rámce*. In: Nováček, P., Mederly, P. a kol.: *Strategie udržitelného rozvoje*. Praha : GplusG, 1996.
- Vavroušek, J.: *Perspektivy lidských hodnot slučitelných s trvale udržitelným způsobem života*. In: Nováček, P., Vavroušek, J. (eds.): *Lidské hodnoty a trvale udržitelný způsob života. Sborník přednášek*. Olomouc : Vydavatelství Univerzity Palackého, 1993.
- The World Commission on Environment and Development: *Our Common Future*. Oxford : Oxford University Press, 1987.

Doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc., Katedra rozvojových studií Přírodovědecké fakulty Univerzity Palackého, tř. Svobody 26, 771 46 Olomouc, pavel.novacek@upol.cz